

MATERIAL PER AL PROFESSORAT

1. FONAMENTACIÓ DE CADA PROJECTE:

1.1. Aspectes de rellevància social: Per què és important aquesta unitat?

El Poble Roma i el Sinti han sigut objecte de discriminació i persecució al llarg de la història. Però el fet més dramàtic de què van ser víctimes va ser el genocidi perpetrat pel règim nazi dirigit per Hitler a Alemanya durant la Segona Guerra Mundial. És el que es coneix com *Porrajimos* o *Porrajimos* ('devastació') i *Samudaripen* (en la llengua dels Sinti i traduït com 'assassinat en massa'). El resultat va ser un nombre de persones assassinades entre 500.000 i 700.000, xifra que suposava les dues terceres parts de la població Roma i Sinti que vivia a Europa.

No va ser un fet aïllat, perquè altres col·lectius com els jueus, homosexuals, discapacitats, opositors polítics també van patir l'extermini en aquells moments. Tots aquests eren grups estigmatitzats per la ideologia defensada pel Partit Nacional Socialista Alemany. Tant en el cas dels jueus com en el dels gitanos l'element comú és la seua justificació des d'arguments racistes. El genocidi del poble jueu és el més conegut gràcies a la labor de diverses institucions compromeses en la recuperació de la memòria de les víctimes. La terminologia és objecte de debat. Així, el terme *Holocaust*, a vegades, és utilitzat per a referir-se exclusivament a l'extermini dels jueus, juntament amb el terme *Shoah*. En altres àmbits historiogràfics el terme *Holocaust* s'utilitza de forma més àmplia i inclou totes les persones que van ser perseguides de forma sistemàtica i aniquilades. Aquesta última accepció és la que utilitzem en aquest projecte quan s'usa la paraula *Holocaust*, mentre que amb el terme *Porrajimos* ens referim al genocidi dels Roma i els Sinti, exclusivament.

El genocidi dels romaní és un fet menys conegut. Això és degut a diverses raons: en bona mesura perquè la mateixa situació de marginació social i cultural ha dificultat construir un relat historiogràfic tan sòlid com en el cas dels jueus. També l'impacte demogràfic del genocidi juntament amb el silenci de les víctimes supervivents ha dificultat el coneixement dels fets. A això s'afeg que una part de la documentació nazi i dels règims que hi van col·laborar no han sigut analitzades. Les iniciatives dutes a terme des dels anys setanta per col·lectius gitanos juntament amb investigacions més recents revelen la magnitud de la tragèdia que es va estendre per diverses parts d'Europa. Amb tot, a penes s'han fet suficients actes de reparació de les víctimes i aquests han sigut relativament recents i no exemptes de polèmica.

Com assenyala Ian Hancock, per a entendre aquests fets cal fer referència a l'intent de crear una raça superior, l'ària. Això suposava l'eliminació de tots aquells grups de persones que es considerava que transmetien una contaminació genètica. Els Roma i els Sinti, de procedència indoeuropea constituïen, des d'aquest punt de vista, un contaminant i, per això, els dirigents alemanys van decidir en un primer moment fer estudis que tractaven, d'una banda, de determinar-ne els trets racials i la relació directa que tenien amb les seues conductes; és a dir, es buscava una criminalització basada en trets genètics. D'altra banda, aquestes investigacions, com la duta a terme per Robert Ritter, van permetre construir un cens de població Roma i Sinti (és el nom que designa el grup que es va instal·lar a Europa occidental) que, posteriorment, va facilitar la seua detenció i deportació als camps de concentració i d'extermini quan es va decidir que la seua perillositat era congènita.

Per a explicar aquest genocidi cal elaborar un context històric. Els Roma van arribar a Europa cap al segle XIV i es van distribuir per diferents regions, inclosa la península Ibèrica, on van arribar com a pelegrins i van gaudir de salconduits per a viatjar. En aquest territori reben el nom de "gitanos", un exònim amb el qual les autoritats es refereixen al Poble Roma. Des de dates primerenques aquest col·lectiu va començar a ser perseguit i la seua posició social marginal els exposava a convertir-se en grups itinerants i víctimes. També els seus trets culturals diferents (llengua, vestimenta, etc.) suscitaven tant la curiositat com el temor en una societat sedentària que desconfiava de les gents que es desplaçaven contínuament com a forma de supervivència.

La història de l'edat moderna és rica en exemples de com van ser discriminats o perseguits. Paral·lelament, es van elaborar una sèrie d'estereotips i prejudicis socials que contribueixen a situar-los en una posició social marginal i inspira polítiques d'assimilació que provoquen comportaments de resistència que acabaven reforçant aquests prejudicis i dificultant les temptatives d'integració social que pretenien les autoritats.

En els segles XVIII i XIX es va configurant un racisme antigitano basat en les diferències físiques i culturals. Richard Liebich, per exemple, en un assaig sobre les "pràctiques criminals" dels gitanos els va descriure com a "vides que no mereixen la vida", una expressió que posteriorment va ser utilitzada per a justificar el genocidi dels Roma. Tampoc van faltar temptatives d'extermini, com la duta a terme a Espanya en 1747 coneguda com "la Gran Redada". La creació dels estats nacionals en el XIX i la necessitat de controlar la població va generar noves dificultats a la població Roma, obligada a desplaçar-se com a forma de vida. Diverses normes instaven la policia a perseguir "la molèstia gitana". En alguns llocs es va començar a fer un registre d'aquest col·lectiu i, en molts altres, van ser empresonats en camps de treball.

Però aquesta visió n'oculta una altra en què les persones Roma van anar sent assimilades lentament, moltes van anar assentant-se i totes elles exercien oficis que comportaven una forma de vida ambulat. La seua especialització en oficis va donar lloc a la designació de grups com els *ursari*, *kalderash* o *rudari*, per exemple, a Romania. També hi havia diferències entre ells derivades de les diverses onades de grups de romanís que arribaven a diferents territoris. Per exemple, Sintis o Manuches, Romanicheis o Calós. En el segle XX la major part dels Roma a Alemanya s'havien sedentaritzat i exercien oficis derivats dels realitzats tradicionalment. És important mostrar aquesta perspectiva per a no reproduir la imatge esbiaixada que subjau en els plantejaments antigitanos i, en general, en els estereotips socials.

L'arribada d'Hitler al poder a Alemanya en 1933 va suposar un agreujament de la situació. Les seues concepcions racistes es van focalitzar en jueus i gitanos. Les lleis antijueves van tindre la seua transposició contra els Roma. Així, es van prohibir els matrimonis mixtos, les relacions sexuals entre aris i no aris, l'expulsió de càrrecs públics, la prohibició d'assistir a les escoles... En 1936 amb motiu de les Olimpíades de Berlín, que Hitler va intentar convertir en una manifestació del seu poder i de la superioritat de la raça ària, es va confinar els Roma i Sinti de Berlín al barri de Marzahn. Aquest va ser el primer camp de concentració específic per als Roma i on en les setmanes i mesos posteriors van ser confinades centenars de famílies. Aquest exemple es va generalitzar en altres ciutats alemanyes. Paral·lelament, des del centre d'Investigació sobre la Higiene Racial i Biologia

Demogràfica es duia a terme un estudi dels Roma dirigits per Robert Ritter, que tractava de demostrar que eren portadors d'una naturalesa criminal i degenerada, i en recomanava l'esterilització per a evitar que s'expandiren, recomanació que no va tardar a formar part de la política racial del nazisme.

El moment crític va ser el 21 de setembre de 1939 quan es va plantejar de forma clara la necessitat de solucionar el que els nazis van anomenar la "qüestió gitana", un eufemisme per a iniciar la deportació i eliminació dels Roma, que es faria efectiva en 1942 quan Himmler va decretar-ne la deportació a Auschwitz-Birkenau. Allí es va construir un camp específic per a les famílies de Roma i Sinti, que arribaven després d'un terrible viatge deportats dels diversos països aliats dels alemanys. Es calcula que hi van morir entorn de 23.000 gitanos en les cambres de gas. També van patir els terribles experiments dels metges alemanys.

Però aquest genocidi no va quedar circumscrit a l'àmbit alemany. A mesura que durant la II Guerra Mundial l'exèrcit germànic ocupava el territori cap a l'est van fer extensiva la seua política contra els Roma. Malgrat els límits de la investigació actual, s'han evidenciat l'assassinat en massa de desenes de milers de Roma i Sinti pels *Einsatzgruppen* (equips mòbils d'operacions). També des de països com Romania, Hongria, Iugoslàvia o França, que tenien règims similars a l'alemany i del qual eren aliats, els Roma van patir deportacions a altres camps. Durant el trasllat, amuntegats en vagons de bestiar, van morir milers de gitanos.

Aquests fets que situen el Poble Roma com a víctima han de ser completats amb un enfocament que deriva dels actes de resistència que van dur a terme. Un dels més coneguts va ser la revolta del 16 de maig de 1944 al camp d'Auchwitz-Birkenau, protagonitzada pels romanís que es van enfrontar als soldats de les SS per a no ser portats a la mort. Aquest fet es commemora com el Dia de la Resistència Romaní. Alguns romanís van aconseguir escapar o no ser detinguts i es van unir a la resistència, com el partisà Josef Serynek, Alfreda Markowska, Raymond Gureme o Anton Facuna.

El final de la guerra no va posar fi a la discriminació dels Roma supervivents, que es van haver d'enfrontar amb la pèrdua dels seus éssers estimats, de les seues possessions i propietats. Es van trobar davant de la situació que les polítiques estatals de discriminació que havien patit eren legítimes i, per tant, no tenien dret a restitucions ni indemnitzacions. Tampoc se'ls va cridar a declarar en el judici de Nuremberg, que va condemnar molts dels qui havien perpetrat l'Holocaust, amb la qual cosa, la seua tragèdia com a poble va quedar silenciada. La manca de suports econòmics i intel·lectuals els va situar en una posició de nou de marginació que va portar a l'oblit la seua tragèdia.

Des dels anys setanta, prenent com a referència el Congrés Mundial del Poble Roma celebrat a Londres el 8 d'abril de 1971, s'ha iniciat un procés de reconeixement de la cultura gitana i, sobretot, de la seua memòria històrica. En aquest congrés es va acordar quina seria la bandera que representaria el Poble Roma, la seua llengua, denominada *romaní* (amb les seues diverses formes dialectals) i l'himne *Gelem, gelem*, que rememora el genocidi gitano, però també representa una síntesi d'una història de persecució dels Roma. També es va encarregar a Donald Kenrick i a Grattan Puxon un informe sobre crims de guerra dels nazis, que es va publicar amb el títol "Gitanos sota la Creu Gamada".

El coneixement del que va succeir en aquest període al Poble Roma, les causes ideològiques i polítiques que van conduir al seu extermini són –com en el cas d'altres col·lectius, com els jueus– un deure necessari com a pas per a reparar l'oblit de què han sigut objecte i previndre futurs crims contra la humanitat. I hui més encara quan assistim a l'auge de grups que comparteixen idees i actituds similars a les que van desencadenar l'horror de la guerra i de l'Holocaust i quan es constata un rebrot d'actes antigitanos, romàfobs i antisemites en diversos països europeus.

Aquests objectius han sigut defensats per organismes com la UNESCO, l'OSCE i el Consell d'Europa, i s'ha concretat en recomanacions per a ser abordades des del currículum. El que ens ensenya l'Holocaust, i el més específic *Porrajmos*, és la preocupació de com tracten uns éssers humans uns altres i la insensibilitat d'odiar altres persones per ser diferents. Com s'ha apuntat més amunt, partim d'una concepció àmplia del terme *Holocaust* i el focalitzem en el cas del poble gitano com una manera per a configurar la seua memòria històrica.

Referents bibliogràfics

BRUCHFELD, Stéphane; LEVINE, Paul A. *De esto contaréis a vuestros hijos-: un libro sobre el holocausto en Europa, 1933-1945*. Secretaría de Gobierno (Regeringskansliet), 1998.

FERNÁNDEZ GARCÉS, H., JIMÉNEZ GONZÁLEZ, N., & MOTOS PÉREZ, I. (2015). Guía de recursos contra l'antigitanisme. *Federación Autonómica de Asociaciones Gitanas de la Comunidad Valenciana (FAGA)*.

HANCOCK, Ian F. *We are the Romani people*. Univ. of Hertfordshire Press, 2002.

HANCOCK, Ian. Genocide of the Roma in the Holocaust. *Encyclopedia of genocide*, 1997, p. 501-508.

MENDIOLA, ANA Mª DOLORES. Reconocimiento del Porrajmos Romaní a través de la Compensación del Holocausto. *Revista Bimestral de la Fundación Secretariado General Gitano*, 2002, vol. 3, p. 23-38.

OSCE/ODIHR: Teaching about and Commemorating the Roma and Sinti Genocide *Practices within the OSCE Area*.

REED, L.: *El Holocausto, Crítica*. 2017.

SIERRA ALONSO, María. Para conocer el " Porrajmos": el genocidio gitano bajo el nazismo. *Andalucía en la historia*, 55, 28-31., 2017.

SANTOS, T., MACÍAS, F., AMADOR, J., CORTÉS, D. (2016). Samudaripen, el Genocidio Gitano: ¿Volveremos a repetir la Historia?. *Scientific Journal on Intercultural Studies*, 2(1), 2- 29.

WACHSMANN, N.: *KL: Historia de los campos de concentración nazis*, Crítica, 2017.

Webgrafia

Bundesarchiv _R_165_Bild-244-48 Selecció d'imatges

<http://www.romasintigenocide.eu/en/home>

<https://baxtalo.wordpress.com/>

<https://encyclopedia.ushmm.org/>

<https://gitanizate.wordpress.com>

<https://paradojas.hypotheses.org/>

<https://unionromani.org/o-tchatchipen/>

<https://www.yahadinunum.org/es/porajmos-the-roma-genocide/>

1.2. Referents curriculars. Continguts i criteris d'avaluació de referència:

1.1. Objectius didàctics del projecte

- Conèixer el procés que va portar al genocidi del Poble Roma.
- Situar el genocidi del Poble Roma en el context històric de l'Holocaust.
- Identificar aquells fets històrics que conformen els símbols d'identitat del Poble Roma.
- Criticar les idees racistes que subjauen en les actuacions de discriminació i genocides contra el Poble Roma en el passat i en l'actualitat.
- Posar en perspectiva el genocidi gitano amb altres actes similars durant el segle XX.
- Reflexionar sobre les conseqüències de l'estigmatització d'un col·lectiu a partir de l'exemple de les persones Roma.

1.2. Criteris d'avaluació i la seua referència amb les Competències clau

Continguts	Criteri d'avaluació	Criteri de referència	CCLV
<ul style="list-style-type: none"> Estratègies per a formular preguntes o hipòtesis sobre les causes i conseqüències de la marginació i persecució dels Roma durant el període del nazisme a Alemanya. Estratègies per a l'elaboració de guions o plans per a indagar sobre la història del genocidi del Poble Roma. Responsabilitat i eficàcia en la presa de decisions i resolució de tasques en grup. Avaluació de processos i resultats. Valoració de l'error com a oportunitat. Ús de diversos procediments per a obtenir, registrar i organitzar la informació sobre la història del genocidi del Poble Roma a partir de fonts variades. Ús crític de fonts mitjançant la detecció de la intencionalitat de l'autor. Ús d'estratègies de comprensió lectora i organització de la informació, com l'elaboració de taules o línies de temps. Ús de procediments d'anàlisi de diversos documents per a establir comparacions, identificar els canvis i continuïtats, les relacions de causalitat entre diversos fets històrics. Habilitats de comunicació basades en el 	Planificar la realització d'una indagació en grup amb la guia del docent sobre una part de la història del Poble Roma mitjançant la formulació de problemes a partir de preguntes i hipòtesis i proposar un pla ordenat i flexible d'accions que facilite la selecció d'informació i recursos a partir de fonts diverses, l'estimació del temps necessari i l'organització del treball individual i grupal.	BL1.1.	CAA CIEE
	Seleccionar i organitzar la informació rellevant, d'acord amb uns objectius previs, a partir de la comprensió de textos orals i escrits, continus i discontinus, usats com a fonts, a les quals es pot accedir a través de diversos mitjans (biblioteques, internet, museus, eixides de camp) i aplicar estratègies, concordes al seu nivell, de cerca, registre, selecció i organització de la informació.	BL1.2.	CCL CAA
	Interpretar les dades, evidències i informació mitjançant línies de temps, taules o síntesis de conclusions, i reconèixer la importància de la perspectiva històrica per a atribuir un significat del genocidi del Poble Roma (<i>Porrajmos</i>) com un fet que atempta amb els drets humans.	BL1.3.	CCL CAA
	Comunicar de forma oral o per escrit mitjançant l'elaboració de textos expositius per als panells de l'exposició, o oralment en el cas de l'explicació al públic del contingut d'aquests panells complint els requisits formals, l'adequació, la coherència i la correcció gramatical corresponent al seu nivell educatiu per a transmetre de forma organitzada els seus coneixements, interactuar amb els visitants i utilitzar la terminologia conceptual adequada.	BL1.4.	CCL CAA
	Usar diferents eines informàtiques per a buscar, seleccionar i emmagatzemar diversos documents relacionats amb el tema d'estudi considerats com a fonts, de forma contrastada en mitjans digitals, i col·laborar i comunicar-se per a elaborar continguts i interpretar-los	BL1.5.	CD

Continguts	Criteri d'avaluació	Criteri de referència	CCLV
<p>diàleg igualitari evitant i criticant expressions que revelen prejudicis contra les persones Roma.</p> <ul style="list-style-type: none"> Assumpció de diferents rols en equips de treball de manera responsable. Solidaritat, tolerància, respecte i amabilitat. Coneixement d'estructures i tècniques d'aprenentatge cooperatiu. Estratègies de pensament: causal i conseqüencial, mitjans-fi. 	compartint aquesta informació en entorns virtuals d'aprenentatge, i adoptar un comportament que previnga males pràctiques.		
	Participar en equips de treball per a aconseguir metes comunes assumint diversos rols amb eficàcia i responsabilitat, donar suport a companys i companyes demostrant empatia i reconeixent les seues aportacions, i utilitzar el diàleg igualitari per a resoldre conflictes i discrepàncies.	BL1.7	CCL CAA
	Dur a terme de forma eficaç tasques o projectes, tindre iniciativa per a emprendre i proposar accions, ser conscient de les seues fortaleces i febleses, mostrar curiositat i interès durant el seu desenvolupament i actuar amb flexibilitat buscant solucions alternatives.	BL1.8	CAA CIEE

Continguts	Criteri d'avaluació	Criteri de referència	CCLV
<ul style="list-style-type: none"> El feixisme italià i el nazisme alemany: orígens i desenvolupament. Noció de causalitat múltiple. 	Explicar la crisi dels estats liberals i l'auge dels feixismes a Europa i establir connexions amb fets posteriors, com les polítiques genocides contra Roma i jueus, així com amb la persistència de moviments extremistes en l'actualitat recent utilitzant diverses fonts d'informació, especialment els mitjans de comunicació.	BL5.1	CSC
<ul style="list-style-type: none"> La II Guerra Mundial. Context internacional. 	Analitzar l'evolució de la II Guerra Mundial per a convertir-se en una guerra total i establir algunes conseqüències com la persecució i eliminació de minories ètniques, com els Roma, basant-se en testimoniatges personals i mapes històrics.	BL5.3	CSC
<ul style="list-style-type: none"> L'Holocaust. La diversitat d'interpretacions i les evidències històriques 	Debatre sobre com va ser possible l'Holocaust i el Porrajmos a partir de les accions d'individus tenint en compte la seua mentalitat, sentiments i interessos polítics en el context del règim nazi i la II Guerra Mundial, i justificar el seu lloc en la memòria històrica de la humanitat a partir de testimoniatges de testimonis i víctimes i imatges.	BL5.4	CSC

2. DESCRIPCIÓ DE LA SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA (es poden afegir o llevar files depenent del nombre d'activitats)

1. CONTEXT:		
Etapa: ESO	Curs: 4t	Assignatura: Geografia i Història
2. TEMA / TÍTOL		
<i>Prorrajmos</i> . El genocidi del Poble Roma		
3. DESCRIPCIÓ DE LA TASCA FINAL		
<p>Elaborar una exposició sobre el genocidi del Poble Roma, o <i>Prorrajmos</i>, composta per diversos panells en què es reproduïxen diferents documents, tant la reproducció de fonts (textos legals, memòries, fotografies, documentals) com elaborats pel mateix alumnat (textos expositius, línia de temps). Aquesta exposició té com a objectiu recuperar una part de la memòria històrica dels Roma materialitzada en fets i símbols que constitueixen elements de la seua identitat. Així mateix, es pretén sensibilitzar la comunitat educativa sobre les conseqüències dels prejudicis socials i estereotips sobre grups minoritaris en un determinat context històric, com va ser el període de règims com el nazi a Alemanya o d'altres similars de caràcter feixista. Aquesta exposició, que han de planificar, elaborar i presentar, estarà constituïda per diversos panells informatius, que seran guiats pel mateix alumnat.</p>		

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA	DESCRIPCIÓ DE L'ACTIVITAT	AGRUPAMENT	RECURSOS NECESSARIS (important: TIC)	ESTRATÈGIA O TÈCNICA (important: Ap. cooperatiu)
ACTIVITATS INICIALS	<p>Activitat 1: Un poble amb una història oblidada</p> <p>En aquesta activitat inicial de motivació s'introdueix la qüestió poc coneguda del genocidi del Poble Roma durant la Segona Guerra Mundial. És un episodi que ha quedat en un segon pla davant l'Holocaust jueu, amb el qual guarda moltes similituds, cosa que permet plantejar qüestions com la recuperació de la memòria històrica dels Roma i inserir-la en un context més ampli amb implicacions ètiques com era la lluita pels drets humans i la lluita contra el racisme del qual l'antigitanisme és una de les seues manifestacions actuals.</p>	Grups reduïts i classe	<p>VÍDEO: Juan de Dios Ramírez-Heredia al Senat. Dia Oficial en memòria de les Víctimes de l'Holocaust.</p> <p>Documents en els quals es denuncia l'oblit del <i>Prorrajmos</i> i planteja la necessitat de recuperar la seua memòria en un context actual on persisteix l'antigitanisme.</p>	Tècnica cooperativa 1-2-4

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA	DESCRIPCIÓ DE L'ACTIVITAT	AGRUPAMENT	RECURSOS NECESSARIS (important: TIC)	ESTRATÈGIA O TÈCNICA (important: Ap. cooperatiu)
	<p>Activitat 2: Les causes del Porrajmos (genocidi dels gitanos)</p> <p>És una activitat de motivació en el sentit que es convida l'alumnat que, amb l'ajuda dels documents, plantege possibles explicacions sobre per què va ocórrer. Entre aquestes possibles explicacions figura les concepcions racistes. Les dades sobre la vida de Rita Prigmore acosten aquesta realitat a l'alumnat. El professorat ha d'animar que plantegen preguntes. Aquestes s'organitzaran en un guió del projecte en el qual també es planteja quina serà la tasca final.</p>	Individual i grup classe	Documents informatius sobre el fet del genocidi del Poble Roma i la relació que té amb el racisme. Fragment d'un reportatge sobre una supervivent.	Pluja d'idees
ACTIVITATS DESENVOLUPAMENT	<p>Activitat 3: Els Roma i Sinti abans de la II Guerra Mundial</p> <p>Amb aquesta activitat s'inicia la investigació orientada per les qüestions recollides en el guió del projecte. A través de diversos documents l'alumnat indagarà qui eren i com vivien els gitanos abans de l'esclat de la Guerra Mundial. S'hi apunten les diferències entre Roma i Sinti, la seua ubicació i les seues formes de vida. Es destaca que tot això posa en qüestió certs estereotips socials prejudicis que encara persisteixen. Es ressalten els aspectes de singularitat igual que els de normalitat.</p>	Grups reduïts	Documents audiovisuals, fotogràfics, cartogràfics i escrits que expliquen què és racisme i textos que mostren les idees racistes.	Creació de grups heterogenis. Organització de la informació mitjançant una taula.

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA	DESCRIPCIÓ DE L'ACTIVITAT	AGRUPAMENT	RECURSOS NECESSARIS (important: TIC)	ESTRATÈGIA O TÈCNICA (important: Ap. cooperatiu)
	<p>Activitat 4: El racisme contra els Roma</p> <p>Es tracta d'esbossar el procés que va conduir des d'una situació complexa de marginació social o discriminació a una altra en què la seua condició ètnica es va convertir en un delictes o un perill que motivava el rebuig social i la seua persecució. Darrere de tot això subjeien concepcions racistes que van afectar altres grups, com els jueus, i que es van basar en investigacions pseudocientífiques, com la que va dur a terme el doctor Ritter. Aquesta persecució també va generar postures de resistència i desafiament contra de les autoritats.</p>	Grups reduïts	<p>Document que relacionen la discriminació dels Roma amb idees racistes poc abans i durant el nazisme. Fragments de lleis discriminatòries. Imatges i informació sobre el paper dels científics en identificació dels trets d'aquest col·lectiu. Biografies de "Gipsy" Trollmann.</p>	<p>Elaboració d'una línia de temps per a representar l'evolució dels fets. En aquesta activitat s'anoten exemples de discriminació legal.</p>
	<p>Activitat 5: De la persecució al Porrajmos</p> <p>En aquesta activitat s'estudia el procés que va des de la construcció d'estereotips i prejudicis de tipus racista, que s'ha analitzat en l'activitat anterior, a la concreció de mesures legals cada vegada més discriminatòries i que conclouran en el <i>Porrajmos</i>. La perspectiva que s'adopti en aquesta activitat pretén que l'alumnat compregua com les vides dels gitans s'hi van veure afectades.</p>	Grups reduïts	<p>Documents que proven la política de persecució contra els gitans a Alemanya: la Llei de Nuremberg. Documents gràfics i testimoniatges sobre com van patir els Roma aquesta situació.</p>	<p>Elaboració d'una taula per a organitzar la informació dels documents. Es continua completant la línia de temps iniciada en l'activitat anterior.</p>

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA	DESCRIPCIÓ DE L'ACTIVITAT	AGRUPAMENT	RECURSOS NECESSARIS (important: TIC)	ESTRATÈGIA O TÈCNICA (important: Ap. cooperatiu)
	<p>Activitat 6: El Porrajmos</p> <p>Aquesta activitat se centra en el genocidi pròpiament dit. Es tracta de documentar-lo a través de diverses fonts: des de les que demostren que va ser planificat a les que revelen com es va desenvolupar en els camps d'extermini, especialment Auschwitz-Birkenau.</p>	Grups reduïts	Documents historiogràfics, fotografies, mapes i plans i testimoniatges personals. Aquesta informació es pot ampliar a través d'enllaços a pàgines web especialitzades.	S'amplia la línia de temps incorporant els anys que van des del decret de Himmler de 1942 fins al final de la II Guerra Mundial. Elaboració d'un resum comparatiu de biografies que serveixen per a constatar el procés.
	<p>Activitat 7: El final de la guerra i el retorn</p> <p>En aquesta activitat s'informa sobre el que va succeir després de la guerra, tant a aquells que van perpetrar el genocidi o hi van col·laborar com als gitanos supervivents. S'hi pot destacar que molts perpetradors es van lliurar de la justícia. D'altra banda, els Roma supervivents van continuar patint la discriminació i l'oblit.</p>	Treball individual. Grup classe	Documents informatius sobre la destinació de perpetradors i víctimes. Fragment biogràfic Otto Rosenberg, una de les víctimes supervivents.	Lectura individual. Lectura dramatitzada del fragment autobiogràfic d'Otto Rosenberg.

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA	DESCRIPCIÓ DE L'ACTIVITAT	AGRUPAMENT	RECURSOS NECESSARIS (important: TIC)	ESTRATÈGIA O TÈCNICA (important: Ap. cooperatiu)
	<p>Activitat 8: Entre l'oblit i la memòria històrica</p> <p>Amb aquesta activitat es tanca la investigació duta a terme i s'obri una reflexió que completa la plantejada a l'inici de la unitat. Es tracta de reforçar el sentit de per què és important estudiar el genocidi del Poble Roma durant la Segona Guerra Mundial. El latent antigitanisme contrasta amb la necessitat de recuperar la memòria històrica dels Roma. Aquesta memòria històrica ha contribuït a l'elaboració de signes d'identitat del poble gitano com l'himne <i>Gelem, gelem</i>.</p>	Grup reduït i grup classe	Documents gràfics, notícies de premsa i audiovisuals	<p>Full giratori per a anar anotant les reflexions a partir de la lectura dels textos.</p> <p>Debat a classe sobre les conclusions dels grups: Què podem fer per a evitar-ho?</p>
ACTIVITATS FINALS	<p>Activitat 9: Creació de l'exposició: <i>Porrajmos</i>, el genocidi Roma</p> <p>Aquesta activitat consisteix en la preparació i presentació d'una exposició que recórrega tot el procés que va desembocar en el genocidi del Poble Roma, contextualitzant-lo històricament (l'Holocaust en sentit ampli promogut pels nazis) i connectant-lo amb situacions del present que indiquen la persistència d'actituds contra els gitanos basades en prejudicis socials.</p> <p>Aquesta activitat es pot dividir en diverses fases: planificació, elaboració dels panells i desenvolupament de l'exposició a través de visites guiades. També s'hi inclou la realització d'una avaluació per part dels visitants.</p>	Grups reduïts per a fer les diferents tasques assignades. Sessions de gran grup per a la coordinació.	<p>Recursos per a l'obtenció i reproducció d'imatges.</p> <p>Mitjans per a reproduir documents audiovisuals.</p> <p>Panells per a poder fixar i mostrar els documents que componen l'exposició.</p>	Planificar el contingut de l'exposició tenint en compte els documents que la configuraran amb l'ajuda d'una taula.

PROCEDIMENT I / O INSTRUMENT D'AVUACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> ● Qüestionari d'avaluació del grup cooperatiu ● Rúbrica d'avaluació de l'exposició ● Enquesta valorativa de l'exposició
CRITERI D'AVUACIÓ	<ul style="list-style-type: none"> — Planificar la realització d'una indagació en grup amb el guiatge del docent sobre una part de la història del poble gitano mitjançant la formulació de problemes a partir de preguntes i hipòtesis, i proposar un pla ordenat i flexible d'accions que facilite la selecció d'informació i recursos a partir de fonts diverses, l'estimació del temps necessari i l'organització del treball individual i grupal. — Seleccionar i organitzar la informació rellevant, d'acord amb uns objectius previs, a partir de la comprensió de textos orals i escrits, continus i discontinus, usats com a fonts, a les quals es pot accedir a través de diversos mitjans (biblioteques, internet, museus, eixides de camp) i aplicar estratègies, concordes al seu nivell, de cerca, registre, selecció i organització de la informació. — Interpretar les dades, evidències i informació mitjançant línies de temps, taules o síntesis de conclusions, i reconèixer la importància de la perspectiva històrica per a atribuir un significat del genocidi del poble gitano com un fet que atempta contra els drets humans. — Comunicar de forma oral o per escrit mitjançant l'elaboració de textos expositius per als panells de l'exposició, o oralment en el cas de l'explicació al públic del contingut d'aquests panells complint els requisits formals, l'adequació, la coherència i la correcció gramatical corresponent al seu nivell educatiu, per a transmetre de forma organitzada els seus coneixements, interactuar amb els visitants i utilitzar la terminologia conceptual adequada. — Usar diferents eines informàtiques per a buscar, seleccionar i emmagatzemar diversos documents relacionats amb el tema d'estudi considerats com a fonts, de forma contrastada en mitjans digitals i col·laborar i comunicar-se per a elaborar continguts i interpretar-los compartint aquesta informació en entorns virtuals d'aprenentatge, i adoptar un comportament que previnga males pràctiques. — Participar en equips de treball per a aconseguir metes comunes assumint diversos rols amb eficàcia i responsabilitat, donar suport a companys i companyes demostrant empatia, reconeixent les seues aportacions, i utilitzar el diàleg igualitari per a resoldre conflictes i discrepàncies. — Fer de manera eficaç tasques o projectes, tindre iniciativa per a emprendre i proposar accions sent conscient de les seues fortaleses i febleses, mostrar curiositat i interès durant el seu desenvolupament i actuar amb flexibilitat per a buscar solucions alternatives.

	— Explicar la crisi dels estats liberals i l'auge dels feixismes a Europa i establir connexions amb fets posteriors, com les polítiques genocides contra els Roma i jueus, així com amb la persistència de moviments extremistes en l'actualitat recent utilitzant diverses fonts d'informació, especialment els mitjans de comunicació.— Analitzar l'evolució de la II Guerra Mundial per a convertir-se en una guerra total i establir algunes conseqüències, com la persecució i eliminació de minories ètniques com els Roma, basant-se en testimoniatges personals i mapes històrics.— Debatre sobre com va ser possible l'Holocaust a partir de les accions d'individus tenint en compte la seua mentalitat, sentiments i interessos polítics en el context del règim nazi i la II Guerra Mundial, i justificar el seu lloc en la memòria històrica de la humanitat a partir de testimoniatges de testimonis i víctimes i imatges.

3. AVALUACIÓ

L'avaluació és un element fonamental de l'aprenentatge, ja que permet regular-lo i determinar-ne l'acompliment que s'ha aconseguit. En l'avaluació de projectes culminats en tasques complexes que integren nombrosos components de l'aprenentatge es requereixen diversos procediments i instruments d'avaluació, a més de comptar amb indicadors tan precisos com siga possible. En el nostre cas, s'han triat tres aspectes rellevants que requereixen sengles procediments i instruments.

3.1. Avaluació de la dinàmica del grup cooperatiu

El desenvolupament del projecte es basa en el treball cooperatiu en grup. Una de les condicions perquè aquesta manera d'aprendre es convertisca també en un tipus d'aprenentatge és que es faça una avaluació de la dinàmica del grup. Aquesta avaluació ha de suscitar una reflexió sobre quines característiques té la cooperació.

Per a determinar les dimensions que s'avaluaran, s'ha pres com a referència el criteri: següent

BL1.7 Participar en equips de treball per a aconseguir metes comunes, assumint diversos rols amb eficàcia i responsabilitat, donar suport als companys i a les companyes, demostrant empatia i reconeixent les seues aportacions, i utilitzar el diàleg igualitari per a resoldre conflictes i discrepàncies.

Valora d'**1** (malament, mai, insuficient) a **4** (molt bé, sempre, excel·lent) els següents aspectes relacionats amb l'aprenentatge cooperatiu:

ASPECTE QUE S'AVALUA	Valoració
Reconeixement del treball i de l'esforç de cada membre del grup	
Responsabilitat de cada membre en el compliment del seu paper	
Gestió del temps durant la realització de treball	
Ajuda mútua perquè tots els membres del grup compreguen el contingut	
Coordinació dins del grup	
Motivació perquè el treball estiga ben fet i a temps	
Resolució dels possibles conflictes entre els membres del grup	
Satisfacció del grup respecte del treball presentat	

3.2. Valoració del producte

DIMENSIONS	Excel·lent	Notable	Bé	No aconseguit
Claredat en els objectius i estructura	L'exposició té una estructura clara, s'indica de manera eficaç el procés històric que s'exposa, i els objectius de l'exposició estan ben definits i són comprensibles.	L'exposició té un ordre recognoscible, pot haver-hi algun element que resulte inadequat per a la comprensió del procés, i els objectius són correctes.	L'estructura de l'exposició té diversos elements que poden confondre en la comprensió del procés, i els objectius són molt simples.	L'exposició resulta caòtica, no s'aprecia la lògica del procés i els objectius són confusos
Ús de documents i recursos	L'exposició conté una àmplia mostra de documents, tant de seleccionats entre el material com elaborats per l'alumnat per a aquesta exposició. Estan presentats en diversos formats, des de l'audiovisual i el gràfic fins al textual.	L'exposició conté una varietat de documents, tant seleccionats entre el material com elaborats per l'alumnat per a aquesta exposició. Aquests documents tenen diversos formats, però a penes n'hi ha de tipus audiovisual.	L'exposició conté una mostra limitada de documents poc elaborats i hi predominen textos i algunes imatges.	L'exposició es limita a unir textos i imatges en panells poc estructurats. No hi ha textos elaborats per a l'exposició.
Rellevància de la informació mostrada	S'utilitzen moltes i variades fonts d'informació. Són fiables (se'n mostren les referències). La informació és rellevant i permet una lectura clara i facilita una interpretació del conjunt de l'exposició.	S'usen diverses fonts d'informació. Són fiables, encara que algunes no tenen de referències. La informació és bastant rellevant i ajuda a fer una interpretació del conjunt de l'exposició.	S'usen poques fonts i són poques les que estan referenciades, fet que en qüestiona la fiabilitat. La informació és poc rellevant i abusa de dades sense importàncies perquè el visitant construïska una interpretació consistent del conjunt de l'exposició.	S'usen poques fonts d'informació i són poc fiables. Se centra en aspectes anecdòtics, poc rellevants que confonen la interpretació de l'exposició.
Visita guiada de l'exposició	Els qui guien mostren un domini del tema, responen de forma adequada a les preguntes dels visitants i són amables i pacients.	Els qui guien mostren un bon domini del tema, responen a quasi totes les preguntes dels visitants i es mostren un tracte correcte davant dels visitants	Els qui guien l'exposició mostren inseguretats en el domini del tema, no saben respondre a diverses preguntes i el seu tracte no és del tot adequat.	Els qui guien no dominen el tema de l'exposició, cometten errors en la informació, no saben respondre a les preguntes i es mostren poc amables i pacients.

3.3. Valoració de l'exposició per part del públic

L'avaluació per part del públic visitant té dues finalitats:

- Implicar-los en la recepció del contingut de l'exposició. L'objectiu de l'exposició no és únicament mostrar, sinó també emocionar i fer reflexionar els visitants sobre la realitat social des d'una perspectiva històrica.
- Obtindre una retroalimentació necessària per a millorar futures exposicions o el mateix procés d'ensenyament i aprenentatge aplicable al desenvolupament de la programació didàctica.

L'avaluació per part dels visitants té dos moments:

- Contestar a un senzill qüestionari d'avaluació
- Emplenar una nota adhesiva i apegar-la en un panell preparat a aquest efecte. També pot ser un panell on les persones escriguen directament.

QÜESTIONARI

Assenyalet en quin grau està d'acord amb les següents afirmacions (1 = gens; 5 = molt)

El recorregut de l'exposició ajuda a comprendre com es va produir el genocidi dels gitanos.	1	2	3	4
La selecció i presentació de la informació m'ha emocionat.	1	2	3	4
L'alumnat que han actuat com a guia ha explicat els diferents panells amb claredat.	1	2	3	4
L'exposició m'ha fet pensar sobre les conseqüències del que pensem sobre altres grups humans.	1	2	3	4
La recomanaria a moltes persones.	1	2	3	4

NOTA ADHESIVA

A cada visitant se li dona una nota adhesiva perquè escriga sobre: Què m'emporto d'aquesta exposició?

5. PARTICIPACIÓ DE LES FAMÍLIES

En aquesta unitat la finalitat principal és aconseguir que els visitants d'aquesta exposició siguin actius i crítics amb la temàtica. També es planteja la necessitat d'obrir l'exposició a la comunitat i a associacions Roma a través d'invitacions perquè la visiten i la valoren. Aquesta activitat també pot contribuir a donar visibilitat en la comunitat educativa a les associacions gitanes que col·laboren amb els centres educatius

Es podrien diferenciar diverses formes de participació.

- Acompanyament de l'aprenentatge: interessar-se pel que es fa a l'escola, supervisar el temps d'estudi, facilitar els materials de classe, fomentar expectatives d'èxit.
- Col·laborar en alguna de les activitats ajudant a triar imatges, revisar textos, fer de públic per a entrenar els qui explicaran l'exposició, etc.
- Visitants actius i crítics de l'exposició mitjançant la guia del mateix alumnat.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

ACTIVITAT 1: UN POBLE AMB UNA HISTÒRIA OBLIDADA

Resum del contingut:

En aquesta activitat inicial s'introdueix la qüestió poc coneguda del genocidi del Poble Roma durant la Segona Guerra Mundial. És un episodi que ha quedat en un segon pla davant l'Holocaust jueu, amb el qual guarda moltes similituds; i això permet plantejar qüestions com la recuperació de la memòria històrica del Poble Roma. També permet inserir-lo en un context més ampli amb implicacions ètiques, com és la lluita pels drets humans i contra el racisme del qual l'antigitanisme és una de les seues manifestacions actuals.

Objectius:

- Suscitar curiositat pel destí dels Roma durant la Segona Guerra Mundial.
- Reflexionar sobre l'actualitat d'aquest fet.

Estratègies didàctiques:

El professorat farà una presentació breu basant-se en la introducció de l'activitat i plantejarà al seu alumnat què saben sobre l'Holocaust i sobre el genocidi dels Roma durant la Segona Guerra Mundial. Probablement, han sentit parlar del primer (hi ha pel·lícules i novel·les que el reflecteixen), però poc o gens del segon. Ací pot plantejar-se per què sabem tan poc d'aquells fets i, en general, de la història del Poble Roma i fins i tot dels espanyols gitanos. Per a mostrar-ho pot preguntar-los si coneixen quina és la bandera i l'himne dels Roma.

A continuació, es veu el vídeo i se'ls demana que es fixen en què va ser el genocidi romaní, quan va ocórrer, per què, quina relació té amb la creació de la bandera i l'himne. La part transcrita conté part d'aquesta informació, però cal aprofitar la força comunicativa del discurs de Juan de Dios Ramírez. Finalment, es planteja un inici de debat sobre la interpretació del seu discurs: què ens vol dir.

Aquest debat s'amplia amb la lectura dels tres documents següents. S'ha de posar l'accent en per què hem d'estudiar aquests fets, per què són importants, per què tenen a veure amb el respecte als drets humans. Per a tancar el debat i generar més motivació es planteja si el racisme que va conduir al genocidi es manifesta en l'actualitat. Ací es pot introduir els termes "antigitanisme" i "romafòbia". El primer es refereix a comportaments contra les persones gitanes. El segon s'utilitza quan es vol expressar el sentiment de rebuig cap a aquestes persones.

L'activitat es pot completar amb una cerca en la web d'algunes notícies que mostren algunes de les conseqüències del antigitanisme. Una web interessant per a obtenir aquesta informació és [Informe Anual contra el antigitanismo de Rromani Pativ](#).

ACTIVITAT 2: LES CAUSES DEL *PORRAJIMOS*

Resum del contingut:

En aquesta activitat s'ha de mantindre l'interès pel tema, però ara es tracta que aquest interès es concrete en preguntes sobre les causes que van conduir al genocidi del Poble Roma. Aquestes preguntes constitueixen la base del guió de treball que orientarà la cerca d'informació. Per a abordar la tasca es plantejarà la necessitat de contribuir a superar l'oblit d'aquesta part de la història del qual s'ha deixat constància en les dues activitats. Així se suggereix elaborar una exposició amb diversos panells on s'explique què va succeir, per què. Tot això encaminat a sensibilitzar els visitants sobre les conseqüències a què pot conduir el racisme i a plantejar-se com va ser possible que uns éssers humans van planificar i executar la destrucció de tot un poble perquè eren diferents.

Objectius:

- Suscitar el plantejament de preguntes o hipòtesis sobre les causes que van conduir al genocidi del Poble Roma.
- Elaborar un guió de treball on s'ordenen les preguntes i proposar l'elaboració d'una exposició per a sensibilitzar la comunitat educativa sobre les conseqüències del racisme.

Estratègies didàctiques:

La lectura dels dos primers documents ha d'anar orientada al fet que l'alumnat es plantege preguntes o done possibles raons de per què es va intentar exterminar els homes i dones Roma i Sinti. S'organitzen grups reduïts i a través de la tècnica del "full giratori" van anotant preguntes. La tècnica és senzilla i consisteix a anotar en un full, per torns, alguna pregunta o hipòtesi sobre la qüestió plantejada. Un parell de rondes és suficient per a tindre una base per a fer una posada en comú amb la resta de la classe.

En la posada en comú subsegüent es va elaborant una llista de preguntes en la pissarra. El professorat pot ajudar a reformular-les, organitzar-les i, a través de preguntes o suggeriments, animar l'alumnat a aprofundir en el contingut de les preguntes.

A continuació, torna a recordar que es tracta d'uns fets poc coneguts, oblidats, que coneixem pels testimoniatges de víctimes, com el de Rita Prigmore. D'altra banda, també recorda que en l'actualitat persisteix l'antigitanisme. Aquest raonament ha d'ajudar la classe a plantejar-se la necessitat de recuperar la memòria històrica d'aquest grup i contribuir a pal·liar aquest oblit mitjançant la creació d'una exposició que done a conèixer aquests fets i suscitar una reflexió sobre els drets de les persones, la diversitat cultural i el racisme.

El guió resultant ha d'incloure qüestions sobre:

- Quina era la situació dels gitanos a Europa abans del *Porrajmos*.
- Com es va arribar a plantejar una política d'extermini.
- Qui eren els nazis i com pensaven.
- Com es va dur a terme i qui van participar en la perpetració del genocidi.
- Com el van patir els Roma i com van reaccionar.

ACTIVITAT 3: ELS ROMA I SINTI ABANS DE LA II GUERRA MUNDIAL

Resum del contingut:

El coneixement del que va suposar el *Porrajmos* durant la II Guerra Mundial adquireix tot el seu dramatisme quan s'analitza qui eren i com vivien els romanís fins aleshores. En aquesta activitat cal conjugar les característiques que constitueixen la seua identitat com a poble i les diferències que es van configurant a mesura que es van assentant i van sent assimilats. Es tracta de contestar qüestions sobre els llocs on estaven assentats, com es guanyaven la vida, la seua vida quotidiana. L'objectiu és adquirir una imatge de la seua vida, de la seua normalitat. Les imatges han de contribuir a una aproximació empàtica.

Objectius:

- Conèixer aspectes culturals del Poble Roma que configuren la seua identitat.
- Reflexionar sobre els estereotips que han envoltat aquest poble i la seua persistència en l'actualitat.

Estratègies didàctiques:

Aquesta activitat està plantejada de forma molt visual i es basa en l'observació crítica. Encara que s'han reproduït les imatges convé elaborar una presentació de diapositives i de vídeo per a la classe. Aquestes mateixes imatges impreses es poden utilitzar per a la futura exposició. Els textos que completen aquests documents aporten informació que ajuden a interpretar les imatges.

Una manera de plantejar-la seria preguntant-los com creuen que vivien els Roma en les dècades prèvies a la II Guerra Mundial, a què es dedicaven, on vivien, en quins països. Segurament, sorgiran alguns prejudicis i estereotips que caldrà confrontar després amb l'anàlisi de les diferents fonts. Aquest seria un bon moment per a explicar l'ús de la denominació "Roma" o "Sinti" i la relació que tenen amb altres denominacions com "gitano" o "gypsy", segurament més usades en el seu entorn. La terminologia sobre la denominació del Poble Roma sol donar lloc a confusions. Ací convé diferenciar com els membres d'aquest col·lectiu es denominen a si mateixos de forma regular (endònims) i com són anomenats per les persones que no hi pertanyen (exònims). Termes com "gypsy", "gitano", "bohemi" són exònims, mentre que "Roma" o "Rrom" són els utilitzats per aquest poble.

Algunes idees que segurament eixiran són que eren nòmades (en realitat eren grups itinerants que es desplaçaven per a sobreviure), que vivien en carros, que es dedicaven a la venda ambulat, a activitats artístiques com cantar i ballar. Per exemple, podem utilitzar un cercador amb l'expressió "Gypsy postcards" i ens pot aparèixer imatges com aquesta:

Ací apareixen molts tòpics: vida a l'aire lliure, un grup, carro, xiquets ballant, etc. Se'ls demana que descriguen la imatge: Què hi veuen? Era realment així? Davant d'aquesta imatge podem usar la informació que apareix en un dels documents sobre el fet que a principis del segle XX el 90% dels Roma i Sinti estaven assentats. Per tant, els documents fotogràfics han de ser interpretats de forma crítica a la llum de la informació que se'ls subministra. Per a això ha de contrastar-se el que es veu en les imatges (segurament esbiaixada pels prejudicis) amb la informació dels textos expositius.

El mapa mostra el fet que els Roma i Sinti s'havien assentat per tot Europa, especialment, a l'est on destaquen les poblacions de Romania i la Unió Soviètica. També cal recordar que també estaven a Espanya.

En els següents documents es parlarà de les diferents ocupacions dels Roma i Sinti, i cal destacar que el seu treball era tan important que donava identitat als grups (davant del tòpic que no treballen o són simples rodamons). Un altre aspecte que cal tornar a destacar és que en la major part s'havien assentat en diferents poblacions i això n'havia afavorit l'assimilació. Amb tot, aleshores com hui, persistien els prejudicis contra ells i això incrementava la seua percepció com un grup de marginats socials (es pot ampliar aquesta informació en <https://baxtalo.wordpress.com/2015/06/23/2022/>). Tot això, com es veurà en l'activitat següent, va afavorir la seua persecució, deportació i anihilació.

Finalment, és important fer-los reflexionar sobre les similituds amb l'actualitat. Cal recordar que en les activitats anteriors s'han mostrat alguns exemples de com aquest grup encara pateix situacions de persecució i marginalitat.

ACTIVITAT 4: EL RACISME CONTRA LES PERSONES ROMA

Resum del contingut:

En aquesta activitat s'estudia el racisme com a ideologia que subjau en la discriminació, persecució i, finalment, el genocidi dels romanís durant la II Guerra Mundial. Abans de l'arribada al poder de Hitler ja existia un racisme contra els Roma. En el segle XIX es va veure justificat per idees pseudocientífiques sobre l'evolució humana i les diferències racials. El nazisme es va nodrir d'aquestes idees contra els jueus i contra els Roma, així com contra altres grups socials. El que es vol mostrar en aquesta activitat és la progressió en l'acceptació d'unes idees de caràcter racista a les diverses accions, que van des d'actes de discriminació i segregació fins a l'extermini. El marc legal, juntament amb les investigacions pseudocientífiques, va contribuir de manera decisiva a aquest procés.

Objectius:

- Conèixer les bases ideològiques del racisme i el paper de la ciència per a justificar polítiques socials.
- Suscitar la reflexió sobre les conseqüències del racisme.
- Reconèixer les fases del procés que va portar al *Porrajmos*.

Estratègies didàctiques:

El plantejament de l'activitat ha de posar l'accent en el fet que la discriminació dels Roma té una llarga història i que va acompanyada de la creació d'estereotips socials i prejudicis que es projecten en el marc legal que, al seu torn, reforça aquests estereotips i prejudicis. Es planteja una breu reflexió sobre la situació actual sobre els gitanos o altres grups socials.

A continuació, s'analitzen alguns exemples per a entendre la relació entre el marc legal i el paper d'alguns científics. El cas del doctor Ritter i la seua ajudant Eva Justin han de ser analitzats des d'aquesta perspectiva.

La lectura de la biografia de Trollmann serveix per a ampliar la perspectiva i veure com les vides de les persones concretes es veuen afectades per aquest moviment ideològic. En aquest cas, s'ha de destacar la reacció desafiadora d'aquest boxador davant de la injustícia patida i la importància de defensar la dignitat de les persones enfront d'aquest tipus de violència.

Els dos últims documents han de servir per a establir la connexió entre les idees racistes i la política genocida que s'aplicarà anys més tard contra els Roma i els jueus. Pot cridar l'atenció el fet que els alemanys diferenciaven entre els Roma de raça pura i els mestissos. Les seues investigacions van arribar a la conclusió que el 90% dels gitanos eren mestissos i, per tant, constituïen un perill per a la resta d'alemanys. Es va arribar fins i tot a nomenar a un grup de representants romanís perquè elaboraren una llista de gitanos purs que podrien ser salvats. Però aquesta distinció no es va tindre en compte en els camps d'extermini.

ACTIVITAT 5: DE LA PERSECUCIÓ AL *PORRAJIMOS*

Resum del contingut:

En aquesta activitat s'estudia el procés que va des de la construcció d'estereotips i prejudicis de tipus racista, que s'ha analitzat en l'activitat anterior, a la concreció de mesures legals cada vegada més discriminatòries i que culminaran en el *Porrajmos*. La perspectiva que s'adopte en aquesta activitat s'orienta perquè l'alumnat compregui com les vides dels gitanos es van veure afectades.

Objectius:

- Conèixer com van afectar determinades lleis a la situació social dels gitanos a Alemanya.
- Ordenar cronològicament els fets que mostren el procés que va del rebuig social al genocidi.

Estratègies didàctiques:

Els documents d'aquesta activitat mostren diversos fets que, a manera d'una escala creixent, determinen l'origen del *Porrajmos*. Per a ordenar aquesta informació disposen d'una taula. Cada grup analitzarà els diversos documents i anirà anotant la informació pertinent en la taula. No es tracta de fer "comentaris dels textos" sinó d'obtenir informació, dades, que permeten reconstruir el procés històric.

Una vegada estiguen els fets ordenats, cada grup en farà una interpretació. El professorat donarà indicacions per a fer-la: cal fer referència a la ideologia racista que s'ha estudiat en l'apartat anterior i com aquesta inspira aquestes mesures. També s'ha de fer referència als estereotips socials. És significatiu que els criteris per a arrestar i enviar-los a camps de concentració siguin ser asocials i delinqüents habituals; és a dir, s'associa una característica ètnica a una conducta social. A més, aquest component ètnic s'identifica amb un factor racial, genètic i, per tant, congènit, transmissible biològicament. El nom de les lleis és significatiu referent a això.

Amb aquesta informació també es farà una reflexió sobre com van patir les persones Roma aquestes mesures. El testimoniatge d'Otto Rosenberg és clau per a plantejar-la. Ací el professorat pot necessitar aclarir termes com *discriminació* i *segregació*.

ACTIVITAT 6: EL *PORRAJAMOS*

Resum del contingut:

Aquesta activitat s'ocupa del *Porrajmos* pròpiament dit. En les activitats anteriors s'ha estudiat el procés que condueix a aquest genocidi i les idees racistes que hi subjauen. Ara es tracta de veure la fase final d'aquest procés. En aquesta activitat es relacionen les decisions que prenen les autoritats, la descripció de determinats fets significatius, com la deportació o la vida en els camps de concentració i d'extermini, la resistència, i les dades biogràfiques que permeten comprendre més bé el que va suposar el *Porrajmos*.

Objectius:

- Conèixer les decisions que van conduir al *Porrajmos*.
- Reconèixer aquest procés a través dels testimoniatges de supervivents.

Estratègies didàctiques:

El primer pas és completar una concepció general de les persones afectades per l'Holocaust. Aquest terme no està exempt de polèmica perquè s'usa a vegades per a referir-se exclusivament al genocidi del poble jueu i altres vegades (com succeeix ací) inclou l'extermini de diversos grups. És important mantindre aquesta perspectiva més àmplia per a situar el *Porrajmos* en el seu context històric. Cal subratllar el nexa comú amb el cas del genocidi dels jueus, en tant que el motiu pel qual es va dur a terme eren les concepcions racistes. L'alumnat llegirà de forma individual els dos textos, després es comenten per parelles i després es fa una posada en comú dirigida pel professorat en la línia indicada.

El següent pas es farà a través dels grups ja constituïts i consisteix a documentar els passos que van des de la presa de decisions que porta a la deportació dels Roma i Sinti decretada per Himmler als camps d'extermini fins al seu extermini. Per a això, han de consignar aquests fets en una línia de temps. Aquest procés es produeix pràcticament alhora en diversos països europeus i cal relacionar la ubicació dels llocs on són deportats amb el mapa dels llocs on residien que han utilitzat en l'activitat 3.

El professorat pot intervenir per a explicar un camp d'extermini, com era el d'Auschwitz-Birkenau, mitjançant el plànol que es reproduïx. En els següents documents orientarà l'alumnat perquè tracte de reconstruir l'arribada al camp i la vida quotidiana que patien els presoners.

És molt important destacar a partir d'alguns dels documents la resistència romaní davant del destí dissenyat pels nazis. A la seua imatge de víctimes innocents cal contraposar la de resistents capaços de rebel·lar-se per a sobreviure i defensar les seues famílies. S'ha de destacar el paper de les dones i com la seua defensa desesperada dels seus éssers estimats va evitar, en un primer moment, que els assassinaren. Es pot ampliar la informació a partir de les biografies contingudes en aquest enllaç: <https://baxtalo.wordpress.com/2018/05/16/heroes-y-heroinas-de-la-resistencia-romani/> en què es mostren altres dimensions de la resistència que s'emmarquen en la lluita contra els nazis que van dur a terme els partisans.

El professorat destacarà algunes dates significatives de la història del Poble Roma que commemoren aquests fets significatius i que permeten reconstruir els fets per a una millor comprensió. Ha d'observar-se que es recorda les víctimes i els qui s'hi van resistir. Es tracta de superar un enfocament exclusivament victimista.

Finalment, els grups compararan les dades que ofereixen les tres biografies (es pot completar amb la de Rita Prigmore de l'activitat 2) amb la informació sobre Auschwitz. Cada grup es pot encarregar de dues biografies (per a poder fer-ne alguna comparació). Es pot ampliar el nombre d'exemples amb la informació de: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/es/gallery/genocide-of-european-roma-gypsies-1939-1945-stories?parent=es%2F4500>.

L'anàlisi de la informació es farà a partir de pautes:

- Com i on vivien abans de la II Guerra Mundial (cal mostrar el que comparteixen amb els altres individus).
- Com estaven organitzats (importància de la família).
- Els moments de detenció i deportació.
- L'internament en els camps d'extermini.

L'última qüestió tracta de suscitar l'empatia de l'alumnat: per què els costa tant recordar aquests fets? El professorat pot afegir que això ha dificultat la reconstrucció dels fets històrics i que, en les últimes dècades, s'ha fet molt per recuperar la memòria. Sobre això es tornarà en l'activitat 8.

ACTIVITAT 7: EL FINAL DE LA GUERRA I EL RETORN

Resum del contingut:

En aquesta activitat s'informa sobre el que va succeir després de la guerra, tant a aquells que van perpetrar el genocidi o hi van col·laborar, com els supervivents romanís s'ha de destacar que molts perpetradors es van lliurar de la justícia i van escapar a països d'Amèrica i a Espanya o van ser reintegrats en els seus llocs de treball. D'altra banda, els Roma supervivents van continuar patint la discriminació i l'oblit.

Objectius:

- Conèixer les dificultats dels romanís supervivents per a tornar a una vida normal.

Estratègies didàctiques:

Els dos primers documents informen sobre el que va succeir als perpetradors i col·laboradors del *Porrajmos*. Destaca el judici de Nuremberg, un referent fonamental de l'establiment de la justícia universal i de la persecució dels crims contra la humanitat. Amb tot, alguns dirigents nazis van aconseguir escapar o van ser integrats en els seus antics llocs. Un cas significatiu va ser el del doctor Robert Ritter, que va acabar treballant com a psicòleg en una oficina de salut pública. Encara que va ser jutjat no es van trobar proves i el seu cas va ser sobresegut.

El segon text pot ser dramatitzat a classe i comentat posteriorment. Cal fixar-se en els detalls de les condicions de vida (les malalties, la pèrdua de familiars i amics, la falta d'habitatge) i, sobretot, en com són tractats. La guerra no va esborrar els prejudicis de les mateixes persones que, per la seua acció o la seua passivitat, van fer possible el genocidi.

ACTIVITAT 8: ENTRE L'OBLIT I LA MEMÒRIA HISTÒRICA

Resum del contingut:

Aquesta activitat tanca la investigació duta a terme i obri una reflexió que completa la plantejada a l'inici de la unitat. Es tracta de reforçar el sentit de per què és important estudiar el genocidi del Poble Roma durant la Segona Guerra Mundial. El latent antigitanisme contrasta amb la necessitat de recuperar la memòria històrica dels Roma. Aquesta memòria històrica ha contribuït a l'elaboració de signes d'identitat del poble gitano. L'himne, especialment, és un recordatori emocionant del sofriment patit.

Objectius:

- Conèixer alguns dels elements simbòlics del Poble Roma i el seu significat.
- Comprendre la importància d'estudiar aquest episodi dramàtic de la seua història per a poder combatre l'antigitanisme.

Estratègies didàctiques:

El professorat pregunta a l'alumnat si recorda o coneix algun símbol que represente el Poble Roma i quin significat té. Poden recordar, segurament, la seua bandera. A continuació, pregunta si coneixen què se celebra el 8 d'abril, i això ha de donar pas a explicar-ne el significat i connectar-lo amb la creació de l'himne *Gelem, gelem*. Sentir-lo a classe a través del vídeo recomanat amb la lletra, després del coneixement dels fets, serà una activitat emocionant.

Els següents documents basats en notícies de premsa han de suscitar la reflexió sobre la importància de commemorar el record a les víctimes del genocidi. No solament és una tasca de reparació històrica, sinó també de prevenció davant de l'antigitanisme. Ací podem aprofitar algunes contradiccions com la que es planteja en el document que parla de la inauguració d'un monument a Alemanya per a reconèixer el genocidi alhora que en la mateixa Alemanya s'estan produint episodis que recorden als anys previs d'aquest succés. En el segon document s'evidencia l'oblit, i fins i tot el menyspreu cap a aquests fets quan la notícia informa que sobre el camp de concentració s'havia construït una granja de porcs. Aquesta mateixa notícia dona compte de la reparació històrica.

Finalment, el discurs de Snežana Samardžić-Markovic (directora general per a la Democràcia, Consell d'Europa) ha d'inspirar una reflexió final sobre la importància del record del *Porrajmos* i combatre l'extensió de l'antigitanisme. Tot això cal lligar-ho amb la defensa dels drets humans i la dignitat de les persones.

ACTIVITAT 9: EXPOSICIÓ: *PORRAJMOS*, EL GENOCIDI DEL POBLE ROMA

Resum del contingut:

Aquesta activitat consisteix en la preparació i presentació d'una exposició que recórrega tot el procés que va desembocar en el *Porrajmos* o *Samudaripen*, contextualitzant-lo històricament (l'Holocaust en sentit ampli promogut pels nazis) i connectant-lo amb situacions del present que indiquen la persistència d'actituds contra les persones Roma basades en prejudicis socials.

Objectius:

- Conèixer la història del *Porrajmos* situant-lo en un marc històric.
- Suscitar la reflexió crítica sobre el paper dels prejudicis i estereotips socials per a justificar situacions de segregació, discriminació, persecució i extermini, tant en el passat com en el present.
- Valorar la importància de l'educació com a instrument per a combatre aquestes idees, fomentar el respecte als drets humans i condemnar tots els crims contra la humanitat.

Estratègies didàctiques:

Aquesta activitat té diverses fases:

- a) En primer lloc, s'ha de planificar l'exposició: què es vol transmetre i amb quins recursos. Això es fa mitjançant una pluja d'idees i es van triant les que siguen considerades més rellevants. Cal fer referència al guió inicial per a veure si s'ha complert.

Per a donar estructura al contingut es pot seguir un ordre similar a les activitats. La realització d'aquestes ha proporcionat material: els mateixos documents utilitzats juntament amb la informació elaborada per l'alumnat, que ara es pot aprofitar per a muntar l'exposició. Una possible disposició seria:

- Introducció: Què es pretén amb l'exposició?, per què és important aquest tema?
- La vida dels gitanos abans de la Segona Guerra Mundial
- El començament de la persecució
- El *Porrajmos*
- La situació després de la guerra
- La situació en l'actualitat

La classe es divideix en grups i cada un assumeix l'elaboració d'un panell o diversos sobre cada apartat. Per a planificar el contingut es pot utilitzar una taula de manera que facilite la coordinació de tot el projecte. En aquesta taula s'anoten els documents que es reutilitzaran (fotos, testimoniatges, ordinador per a reproduir vídeos, música o testimoniatges, notícies de premsa). En el material de l'alumnat s'indiquen les fonts de les imatges que poden ser obtingudes amb més qualitat.

- b) El pas següent és el muntatge de l'exposició. S'ha de fer en un lloc que permeti la visita de grups. Ací es pot demanar la col·laboració de membres de la comunitat educativa, com les famílies.

- c) A continuació, se n'ha de fer la difusió i convidar els membres de la comunitat educativa i, per exemple, associacions que representen el Poble Roma de l'entorn. També es pot fer l'anunci a través de la web de l'institut.
- d) Finalment, es presenta l'exposició i es poden preparar diverses visites guiades a càrrec del mateix alumnat. Cada grup pot situar-se al costat del panell que ha elaborat i explicar-lo als visitants.
- e) Així mateix, s'ha d'elaborar un breu qüestionari de valoració dirigit als participants per a veure si s'han aconseguit objectius, com sensibilitzar-se davant de les conseqüències dels prejudicis contra aquesta minoria. Aquestes valoracions es comentaran a classe a manera de retroalimentació de l'aprenentatge realitzat.